

SKATTENYTT

OFFICIELLT ORGAN FÖR TAXERINGSNÄMNSORDFÖRANDENAS RIKSFÖRBUND

Nr 11-12 1976

Generationsväxling i familjeföretag

av generaldirektören Sten Walberg

Bakgrund

Fram till 1970 ansågs det vara en självklarhet att kapitalskatterna skulle drabba alla skattepliktiga tillgångar lika oavsett deras användning. Från teoretisk synpunkt är detta också i och för sig riktigt. I praktiken kan emellertid villkoren för förmögenhetsinnehav skifta. Sålunda framhölls, att de som har sina tillgångar bundna i familjeföretag inte kan som de som har aktier i börsföretag avyttra delar av förmögenheten för att betala kapitalskatterna; de är hänvisade till företagets avkastning. Med den skärpning av förmögenhets- och arvsskatterna i högre skikt som väntades 1970 skulle det bli svårare för familjeföretagarna att skaffa medel till kapitalskatterna. Lösningen för många av de mest lönsamma företagen skulle därför bli att sälja sig till något investmentbolag. Dessa synpunkter vann alltmera terräng och har under årens lopp bekräftats.

I samband med 1970 års reform beaktades de nämnda synpunkterna så tillvida, att man tillskapade provisoriska regler som för de medelstora familjeföretagens del skulle eliminera de samtidigt beslutade skärpningarna av kapitalskatterna i högre skikt. Tyvärr försåg man lättnaderna med så många säkerhets spärrar mot missbruk, att reglerna fick mycket liten praktisk tillämpning. Det är lätt att vara kritisk efteråt. Men man skall inte skjuta på pianisterna. Den musik som man försökte sig på var för svår för att kunna improviseras.

Det blev kapitalsskatteberedningens uppgift att överse 1970 års provisorium och föreslå mera permanenta regler. Beredningen löste också denna uppgift. Direktiven var emellertid snäva, och när det blev dags att skriva proposition fann sig finansdepartementet böra gå åtskilligt längre.

Så genomfördes 1974 högst betydande lättnader i familjeföretagarnas ka-

pitalbeskattning. Värderingsreglerna ändrades så, att de reducerade värden på lager och inventarier, som kunde godtas vid inkomsttaxeringen, också skulle godtas vid beskattning av förmögenhet och arv. Reduktionen av tidigare gällande värden fick dock inte gå längre ned än till 60 %. Trots denna begränsning ledde reformen – på grund av skatteskalornas progressiva uppbyggnad – till att tidigare utgående kapitalskatter i gynnsamma fall kunde nedgå till omkring hälften.

Reformen genomfördes i full enighet. Men riksdagen var inte nöjd. Den pekade bl a på att man inte hade löst de speciella problem som uppkommer vid generationsväxling i familjeföretagen. Utredning härom begärdes genom företagsskatteberedningens försorg.

Samtidigt var frågan om en generalklausul mot skatteflykt aktuell, även den med anknytning till företagsskatteberedningen. Resultatet blev en särskild kommitté inom företagsskatteberedningens ram under min ledning, ett tämligen unikt arrangemang. Övriga kamrater i denna grupp blev Per Anclov, Bertil af Klercker och Carl-Gustaf Petersson samt, i fråga om den sista etappen, Jan Werding.

Den första uppgiften blev att utvidga 1974 års lättnader till gåvoskatten. Förslaget härom genomfördes redan på hösten samma år. Nästa uppgift blev att föreslå hur en ev allmän skatteflyktsklausul skulle se ut. Det förslaget prövas nu av den nya borgerliga regeringen. Därefter återstod att försöka lösa frågan om generationsväxlingen i familjeföretagen. Den 29 oktober 1976 lämnades en promemoria i detta ämne (Ds Fi 1976:10) till statsrådet Mundebo.

Uppgiften

Huvudproblemet var att åstadkomma sådana skattelättnader för familjeföretagen att det lönar sig att låta företagen gå vidare till en ny generation inom samma familj i stället för att sälja dem till investmentbolag eller annan kapitalstark köpare. Det visade sig ganska snart, att kapitalskatternas höjd inte i sig innebar de största svårigheterna, även om de trots 1974 års reform kan träffa hårt i enstaka fall. Svårigheterna låg i stället främst i att kapitalskatterna skall betalas med inkomstbeskattade medel. Dessa medel måste tas ur företaget och i progressionshänseende läggas ovanpå de inkomster som företagen tar ut för privat konsumtion. Som bekant har både en formell och – framförallt genom inflationen – en reell skärpning skett av inkomstskatten i de aktuella skikten under senare år. Detta betyder, att företagaren såsom lön måste ta det fyr- eller femdubbla beloppet – ja efter det nu föreslagna skatteprovisoriet för 1977 ofta nog det sexdubbla beloppet – av vad han skall erlägga i kapitalskatter. I sin tur innebär detta räntabilitetskrav för företagen i storleksordningen 30–50 procent, eller fr. o. m. 1977

ännu mer, siffror som med få undantag är helt orealistiska att uppnå. Det blir därmed i många fall omöjligt för en efterföljande generation att överta företaget, om familjen inte har stora likvida tillgångar vid sidan om som kan användas för finansieringen. Situationen för familjeföretagen har ytterligare förvärrats såtillvida som en rad skatteplanerande åtgärder, som tidigare varit vanliga, blivit lagstiftningsvägen omöjliggjorda, då de anses innefatta skatteflykt.

Uppmärksamheten riktades därför tidigt mot inkomstbeskattningen. Självfallet prövades en rad olika möjligheter att genomföra lättnader inom kapitalskatternas egen ram. Men de fick av olika skäl avvisas. Det befanns sålunda olämpligt att göra en allmän utbyggnad av 1974 års reform. Denna trots 60-procentspärren ojämna verkningar för olika företagstyper skulle därmed ytterligare accentueras. Ett annat diskuterat alternativ var att – med hänsyn till företagstillgångarnas bundenhet – beskatta innehav och arv av familjeföretag som nyttjanderätt. Även det alternativet skulle få ojämna verkningar och dessutom direkt motverka överföring av företag till en ny generation under den gamle ägarens livstid. En tredje möjlighet var att ge arvingar av familjeföretag en villkorlig ränte- och amorteringsfri kredit på arvsskatten, en kredit som skulle kunna avskrivas om arvingen drev företaget vidare under en längre följd av år. Skattelättnader av sådant slag skulle bli besvärliga att tillämpa när arvingen innehaft företaget längre tid och skulle dessutom leda till inte önskvärda låsningseffekter. Givetvis låg det utanför vår uppgift att föreslå allmänna sänkningar av skalorna för kapitalskatterna.

Därför återstod ingen annan möjlighet än att göra ändringar i beskattningen av inkomster från familjeföretagen. Den princip som vi kom fram till var i och för sig enkel. Arvs- och gåvoskatt för familjeföretag eller väsentliga delar av sådana företag skulle få betalas med obeskattade medel. Avdrag skulle således kunna erhållas för arvs- och gåvoskatt. Därmed skulle uttagen av medel ur företagen för betalning av sådan skatt kunna begränsas till dessa skatters belopp och räntabilitetskraven nedgå i motsvarande mån, från 30–50 procent till mera realistiska 10–20 procent.

Att genomföra denna princip och att inpassa de nya reglerna i gällande system för inkomstskatt, förmögenhetsskatt samt arvs- och gåvoskatt visade sig emellertid ganska komplicerat. Det räcker nämligen inte med att ge arvingen eller gåvotagaren rätt till avdrag för erlagd arvs- och gåvoskatt, vilket redan det ställer till med åtskilliga komplikationer. Reglerna måste – för att mildra likviditetspåfrestningarna i samband med generationsväxlingar – göra det möjligt för en familjeföretagare att i förväg bygga upp en buffert av obeskattade medel inför generationsväxlingen. Även när så skett erfordras i regel den förut nämnda avdragsrätten för den arvs- och gåvoskatt som inte täckts av de i förväg samlade medlen. Sluligen måste man tillskapa spär-rar mot missbruk.

Arvsskattekonto

På dessa grundvalar skapades ett system, som i sina huvuddrag var klart redan i vintras och som under den gångna delen av 1976 utformats närmare i sina enskildheter. Systemet innebär i första hand, att en familjeföretagare under innehavstiden skall av sina inkomster från företaget – rörelseinkomst, inkomst av jordbruk eller tjänsteinkomst – kunna göra insättningar på särskilt *arvsskattekonto* i bank.

Insättningarna är avdragsgilla, i den mån inkomsten från företaget räcker till – underskott får inte uppkomma. Insättningarna får sammanlagt inte överstiga 10 procent av företagets värde, eller värdet av den skattskyldiges andel, allt beräknat enligt 1974 års normer; varje år får sättas högst två procent. Insatta medel skall vara fria från förmögenhetsskatt och räntan fri från inkomstskatt. Medlen får när som helst tas ut eller disponeras på annat sätt, men de blir då inkomst- och förmögenhetsbeskattade. De får dock utan inkomstbeskattning ställas som säkerhet för kredit till företaget och kan på det sättet fortsätta att arbeta i detta. En förutsättning är att företaget eller företagsandelen uppgår till minst 200 000 kr, dvs förmögenhetsskattepliktigt belopp.

Medlen på arvsskattekonto är avsedda för betalning av arvs- och gåvoskatt vid en kommande generationsväxling. Följs de föreslagna reglerna, kan detta ske utan att medlen inkomstbeskattas.

Avdrag för arvsskatt

När familjeföretagaren avlidit, inregistreras och skattläggs bouppteckningen i vanlig ordning, som regel enligt schematiskt skifte. Arvsskattekontot upptages härvid till hälften av inestående medel. Men skatten behöver inte betalas omedelbart. Dödsboet skall, på begäran och mot ränta och säkerhet, få uppskov med betalningen i avbidan på att dödsbodelägarna genom skifte skall bestämma vilken eller vilka av dem som skall överta familjeföretaget eller del därav. Tiden är densamma som gäller för rätten att skattemässigt leva i oskiftat bo, dvs ca fyra år från dödsfallet.

När skifte skett, skall den dödsbodelägare, som fått företaget eller del därav jämte arvsskattekontot eller del därav, använda medlen på kontot till betalning av arvsskatt som påförts honom vid skiftet. Ev överskjutande belopp på kontot inkomstbeskattas hos honom. I regel torde emellertid medlen på kontot inte räcka till. Arvingen är då, om det återstående beloppet uppgår till minst 20 000 kr, berättigad att få ett anstånd, som innebär att beloppet får uppdelas på tjugu årliga inbetalningar. För dessa inbetalningar, alltså med 5 procent varje år, är han berättigad till avdrag från sin inkomst av företaget – rörelseinkomst, jordbruksinkomst eller tjänsteinkomst. Avdraget får inte leda till underskott i förvärvskällan. Ränta och säkerhet fordras i

vanlig ordning; aktier i företaget skall kunna godtas intill beskattningsvärdet som säkerhet. Räcker företagsinkomsten till, kan arvingen eller testaments-tagaren samtidigt börja göra avdragsgilla insättningar på arvsskattekonto för att förbereda nästa generationsväxling.

Vid gåva går det i princip till på samma sätt, men förfarandet blir enklare. Något uppskov i avbidan på skifte behövs inte, utan arvsskattekotot skall omedelbart användas till betalning av gåvoskatten. Återstående del av gåvoskatten blir föremål för tjugoårigt anstånd på samma sätt som vid arv, varvid avdrag erhålles för avbetalningarna. För att hindra missbruk är det en förutsättning för skattelättnaderna vid gåva, att gåvan är utan förbehåll till förmån för givaren eller annan och att gåvan avser all givarens rätt till företaget.

Vad räknas som familjeföretag?

En besvärlig avvägningsfråga har varit vilka företag och vilka företagsägare som skall komma i fråga till de föreslagna skattelättnaderna. Dessa bör inte komma andra till godo än dem för vilka de förut angivna svårigheterna utgör ett någorlunda allvarligt problem. Börsnoterade företag och andra bolag, vars aktier omsättes i den allmänna marknaden, är givetvis uteslutna. Men därutöver bör krävas en ganska betydande ägarkoncentration. Efter åtskillig tvekan stannade vi vid en dubbel avgränsning. För att ett företag över huvud skall kunna ifrågakomma, skall det till minst 30 procent ägas – direkt eller indirekt – av en familj (man, hustru och barn). Dessa får då skattelättnaderna fullt ut. Även andra delägare i företaget skall kunna få samma lättnader, men det kräves av var och en att han, jämte sin familj, äger minst 20 procent. Det är arvlåtarens/givarens andel som skall ha denna storlek. Å andra sidan spelar det inte någon roll, om företaget drivs i bolagsform eller som enskild rörelse eller vanligt jordbruk.

Spärrar

Om allt går enligt de förut beskrivna ritningarna, kan arvs- och gåvoskatt för familjeföretag helt erläggas med obeskattade inkomster. Viss lättnad erhålles också vid förmögenhetsbeskattningen genom att behållningen på arvs-skattekonto är fritagen från denna beskattning. Arvs- och gåvoskatt erlägges endast för halva behållningen.

Det återstår då att se vad som händer om ritningarna inte följes, vare sig detta beror på missbruk av bestämmelserna eller på dispositioner som i och för sig kan vara helt legitima.

Redan tidigare har nämnts, att medel som inestår på arvsskattekonto skall inkomstbeskattas, om de tas ut för annat ändamål än för att betala arvs- eller gåvoskatt eller i annan ordning än som föreskrivits. Även andra

dispositioner utlöser beskattning med det undantaget att kontot får ställas som säkerhet för banklån som upptas av familjeföretaget.

En annan tänkbar avvikelse är, att det går dåligt för företaget, så att detta nedgår i värde. Är nedgången så kraftig att 10-procentgränsen för insättningar överskrides med mer än 20 procent, skall överskjutande belopp återföras till beskattning. I ett sådant läge kan påfrestningarna av en förväntad arvsbeskattning beräknas bli i motsvarande mån mindre.

Den händelse som mer än något annat ändrar förutsättningarna för skattelättnaderna är, att familjeföretagarens andel av företaget eller del därav säljes eller eljest övergår till ny ägare på annat sätt än genom arv, testamente, gåva eller bodelning i anledning av makes död. Följden av en sådan disposition blir att medel som inestår på arvsskattekonto i sin helhet återföres till beskattning. Medlen blir också skattepliktiga till förmögenhetsskatt. I förslaget beaktas emellertid att vissa försäljningar kan vara ett medel för generationsväxling eller eljest för att bevara företaget som familjeföretag. Därför föreslås tre undantag, nämligen försäljning av all familjeföretagarens rätt till egendomen jämte arvsskattekontot till barn, försäljning därav till någon som äger minst 20 procent av företaget och genom förvärvet blir ägare till minst 30 procent och på så sätt kan tillse att företaget förblir skattelättnadsberättigat samt försäljning till anställd med minst tio tjänsteår i företaget.

En ytterligare omständighet som kan leda till att medel på arvsskattekonto återföres till beskattning är att familjeföretagaren bosätter sig utomlands. Det är en förutsättning för samtliga skattelättnader, att företagaren och hans familj är bosatt i Sverige. Brister denna förutsättning, förloras skattelättnaderna.

Även efter det företagaren avlidit eller gett bort sitt företag kan skattelättnaderna förloras.

Om dödsboet efter avliden familjeföretagare säljer företaget eller del därav eller eljest gör förfoganden av förut beskrivet slag – också uttag från arvsskattekontot – får det samma effekt, som om den avlidne själv gjort det. Medlen inkomstbeskattas osv. Samma blir följden om man försitter uppskovsfristen och alltså inte i tid visar upp skifte.

För arvinge eller testamentstagare som fått familjeföretag på sin lott – liksom gåvotagare – är två tidpunkter betydelsefulla, dels fem år efter förvärvet, dvs dödsfallet resp gåvan, dels utgången av det 20-åriga anståndet.

Inom femårsfristen innebär varje förfogande över företaget eller väsentlig del därav, liksom utflyttning ur landet, att både ianspråktaget arvsskattekonto och åtnjuta femprocentsavdrag skall återföras till beskattning. Nya femprocentsavdrag får inte göras. Likaså beskattas ev insättningar på eget arvsskattekonto.

Efter femårsfristens utgång blir däremot den enda påföljden av en försäljning eller annat förfogande, varigenom äganderätten till det ärvda eller ge-

nom gåva bekomna företaget helt eller till väsentlig del frångår den skattskyldige, att han mister avdragsrätten för framtida arvsskatteinbetalningar. Bosättning utomlands medför inte ens denna påföljd. Däremot återföres i båda fallen ev insättningar på eget arvsskattekonto.

De föreslagna reglerna kan sägas binda arvingen, testamentstagaren eller gåvotagaren tämligen hårt vid företaget under fem år från dödsfallet eller gåvan – här bortses då från försäljningar till investmentbolag eller annan kapitalstark köpare som är så förmånliga att den skattskyldige är beredd att ta en ordentlig skatteavbränning. Fem år har bedömts innebära att den skattskyldige tar en företagsekonomisk risk. Därmed motverkas försök att spekulera i de föreslagna skattelättnaderna. Under tiden fram till tjugooårsperiodens utgång kvarstår en mildare men dock inte oväsentlig stimulans att driva företaget vidare.

Särskilda regler för jordbruk m m

Systemet med arvsskattekonton och avdragsrätt för arvs- och gåvoskatt kompletteras på några punkter av ändringar i förmögenhetsskatte- och arvsskattelagarna. Dessa ändringar har generell karaktär och avser alltså inte enbart familjeföretag i den trängre mening som förut angivits.

Den viktigaste är, att 1974 års skattelättnader i fråga om *jordbruk* utbygges med att jordbruksfastighet vid kapitalbeskattningen skall få tas upp till 75 procent av taxeringsvärdet. Anledningen härtill är, att fastigheten normalt utgör en mycket stor del av tillgångarna i ett familjeföretag inom jordbruket och att jordbruken därför blev något styvmoderligt behandlade vid 1974 års reform. Denna effekt har förstärkts genom de stora värdehöjningarna vid 1975 års allmänna fastighetstaxering. I anslutning härtill kan nämnas att vi tagit upp ett förslag av kapitalskatteberedningen att vid förmögenhetsbeskattningen behandla *fideikomiss* som nyttjanderätt, dock skall värdet vara lägst hälften av eljest gällande värde.

Vidare sker en teknisk justering av möjligheterna till *avskrivning av inventarier* som förvärvats genom arv eller testamente.

Slutligen upptar vårt förslag en tanke som lanserades av kapitalskatteberedningen för att motverka förödande skatteeffekter av *täta dödsfall*. För närvarande gäller att arvs- och gåvoskatt efterges, om mottagaren dör inom ett år. Lever han längre, om också bara ytterligare en dag, efterges inte något. Förslaget innebär, att eftergiftsperioden förlänges till 10 år, varvid avskrivningsbeloppet reduceras med 10 procent för varje helt år som egendomen innehafvs.

Lagteknik

Huvuddelen av de föreslagna bestämmelserna upptas i ett utkast till lag om särskilda skattelättnader för familjeföretag. Mindre ändringar föreslås i

de vanliga skattelagarna samt arvsskattelagen. Som dag för ikraftträdandet föreslås den 1 januari 1978.

Vi har vid reglernas utformning eftersträvat enkelhet. Tyvärr är materian så invecklad, att denna strävan inte helt kunnat förverkligas. Bestämmelserna ställer ganska stora krav på skattskyldiga och myndigheter och på samarbete mellan de berörda myndigheterna. Å andra sidan kommer den nya lagstiftningen att avse ett begränsat antal skattskyldiga. Också kommer skattebortfallet, även om lättnaderna i enskilda fall kan bli betydande, att hålla sig inom måttliga gränser. Arvsskatten ger ju inte staten mer än några hundra miljoner kr om året, och förslaget huvudinnebörd är, att en begränsad del av denna skatt skall bli avdragsgill vid inkomsttaxeringen.

Då Skattenytt med detta nummer avslutar sin tjugosjätte årgång tackar redaktionen tidskriftens alla gynnare, medarbetare, prenumeranter och läsare för det gångna året och önskar

GOD JUL och GOTT NYTT ÅR

Redaktionens förhoppning är, att tidskriften även i fortsättningen skall få röna samma intresse som hittills. Redaktionens ärliga strävan skall vara att även under nästa år tillhandahålla en tidskrift, som motsvarar läsarnas berättigade krav på en förstklassig facktidskrift.

Tyvärr har ännu inte samtliga Meddelanden från Riksskatteverket serie I och II för år 1976 utkommit. Detta medför att igångsättningen av arbetet med inbinding av Skattenytt 1976 kommer att dröja tills dessa meddelanden utkommit. Resterande meddelanden jämte register avseende Meddelanden från Riksskatteverket serie I och II 1976 kommer att publiceras i Skattenytt 1977 efter hand som de utkommer. Särtryck av dessa meddelanden, för de som själva låter binda Skattenytt 1976, tillhandahålles genom vår expedition i Leksand (telefon 0247-104 30)

SKATTENYTT
Redaktionen